

eum adjuvent, cœperunt eum vehementer increpare atque redarguere, et ei cum magna indignatione dicere : « Quid agis, miser homo ac miserabilis? Nonne comburentem atque devastantem omnia ignem copiosum ad tui perniciem venire cernis? Permite, obsecramus, ut alii ad exspoliandam domum ingrediamur, alii super tectum ascendamus, ut vel sic domum tuam et omnia bona tua ab igne, Deo volente, eripiamus. » Quibus ille ait, ut erat magnæ fidei et probitatis vir, quasi subsannando et increpando respondit : « Videte, charissimi, videte ne feceritis, confido in Deo, quia domus mea, Deo auxiliante, et beato Stephano succurrente, nequaquam ab isto incendio modo comburi vel devastari poterit. Recedite, recedite, aliis succurrite, mihi vero minime. Est alius quem vos nescitis vel videre potestis, qui me juvabit et domum meam ab isto incendio liberabit. » Et iterum atque iterum clamabat cum magna voce : « Sancte Dei Stephane, mihi indigno famulo tuo auxiliare, et domum meam quæ tua est ab isto igne defende. » Ad hanc vocem subito ignis ille dissolvitur, fugit, et concutitur, domus illæsa ab ipso relinquitur; Deus vero benedicitur, et sanctus Dei Stephanus magnis laudibus extollitur. Nec mirum, quia ignis ille omnes domos devastaverat circumquaque, nec domum illam unquam tangere potuerat, quia virtus divina illam per beatum Stephanum observaverat. Postea vero vir ille cum filio suo in Grandimonte venit, et Deo ac beato Stephano pro beneficio hujus miraculi laudes et gratias retulit, et nobis veraciter ac fideliter hæc omnia reseravit.

XXXV. *Item aliud miraculum.*

Accidit eodem tempore, circa festivitatem B. Lucæ evangelistæ, apud vicum S. Juniani in territorio Lemovicensi, miraculum gloriosum tali modo : Iterius de Monte-Valerii, de quo mentionem superius fecimus, quem Dominus Deus omnipotens ipso anno, per virtutem vivificæ crucis et ob amorem beati Stephani confessoris, ut ergastulo carceris liberaverat, ex improvise lethargico morbo invaditur, et fere usque ad mortem deducitur. Flebant igitur sui, et omnes nati ejus, eo quod viderent omnes tali ac tanta eum in valetudine laborare. Jam enim desperabant de vita ipsius et incolumitate sui corporis. Et quid plura? dirigunt ad

A nos nuntios, quatenus orationibus nostris apud Deum et B. Stephanum ei auxilium conferremus. Audientes siquidem in valetudinem sui corporis, graviter affligimur. Erat enim amicus noster atque consanguineus, genere quoque atque nobilitate perspicuus. Unde fratres in unum convocantes, et rem ipsam eisdem significantes, injunximus ut pro eo orarent, et auxilium a Domino postularent, quatenus, intercedente beato Stephano confessore sanctissimo, Deus et Dominus noster ei auxilium de supernis conferre dignaretur. Postmodum vero veloci cursu nuntium nostrum cum ferculis ægrotanti necessariis mittere curavimus. Cumque domum ægroti festinus intraret, invenit eum jam positum in cinere et cilicio, ut moris est Christianis mori, amicos ejus ejulantes ac flentes, et exsequias præparantes, clericosque psalmos psallentes et canentes. Jacebat siquidem quasi mortuus, nihil penitus videns, neque audiens. Erat enim vigilia Omnium Sanctorum. Convocans eum cum magno clamore nuntius prædictus, et cum magno ejulatu, cœpit ei dicere : « Domine Iteri, ecce adsum nuntius domini prioris Grandimontis, obsecro vos pro amore ipsius, et pro dilectione quam erga eum habetis, quatenus in corde vestro, si tamen ore non potestis, orationem fundatis ad Dominum, quatenus pro amore et honore beati Stephani confessoris vos ex hac in valetudine relaxare dignetur. » Et quid dicam? ad vocem et admonitionem hujus nuntii infirmus ille cœpit eum in corde invocare, et, prout poterat, beato Stephano supplicabat. Tunc omnes qui astabant similiter pro eodem orationem ad Dominum fundere non cessabant, et B. Stephanum oratione assidua deprecabantur, ut pro ipso festinanter oraret. Facta autem oratione diutius ab omnibus, infirmus repente sanatur, vultus ejus in melius commutatur, lætus efficitur. Ita siquidem ut vestigium in valetudinis in ipsius corpore penitus non remaneret. Et qui prius flebant amici ejus, modo lætantur, eique congratulantur, et facta est lætitia magna et exsultatio in illa domo die illo et deinceps. Postea vero venit sanus effectus et alacer in Grandimonte tumulum beati Stephani visitare, et ei gratias referre pro duplicato beneficio sanitatis, et liberatione carceris facta in spatio parvi temporis.

S. STEPHANI DICTA ET FACTA,

Stephani de Liciaco, uti conjicimus, jussu conscripta, et a Gerardo Iterii in Vita ejusdem a se composita inserta.

1. *Hic breviter comprehenduntur atque concluduntur virtutes conversationis atque sanctitatis beati Stephani confessoris.*

Sanctus igitur Stephanus, venerandi ordinis

Grandimontensis institutor primus, dilectus Deo et hominibus, atque eremita perspicuus, humilitatis, virginitatis, veritatis, obedientiæ, abstinentiæ, patientiæ, fidei, spei, charitatis, prudentiæ,

justitiæ, fortitudinis, temperantiæ, cæterarumque virtutum, ut superius prædiximus, ornatu decoratus exstitit. Parvus fuit, ut ita dicam, et magnus; humilis et altus, pauper et dives; spiritualia carnalibus, æterna temporalibus præposuit, et seipsum integre Deo sacrificavit, et propter illum solum omnia reliquit. Speciosus corpore, sed speciosior corde; graciosus sermone, sed gravior opere; nobilis genere, sed nobilior sanctitate, forma religionis, norma perfectionis et via fuit salutis. Vigiliis, orationibus, suspiriis, gemitibus, lacrymis, genuflexionibus, jejuniis, eleemosynis vacans studiose, vita spiritali et doctrina salubri florebat et redolebat. Pennis sanctæ contemplationis frequenter sursum volabat, ardenti desiderio in cælis habitabat, totum cor in Domino figere satagebat. Divinitus illuminatus alios illuminabat, cœlitus inflammatus alios inflammabat, medullitus impinguatus alios impinguabat, funditus inebriatus alios inebriabat. Lorica ferrea die ac nocte indutus, armisque divinis undique munitus regnum perenne tam sibi quam pluribus aliis viriliter acquisivit, et annis fere quinquaginta in proposito sanctitatis sanctissime perseverans, miles gloriosus ad regem gloriosum sine glorioso vi Idus Februarii migravit, Stephanusque merito vocatus, quanta sit gloria et honore coronatus, non solum propriæ personæ miranda perfectio, verum etiam multiplex argumentum illiæ suæ, Grandimontensis videlicet religionis, testatur et declarat.

II. De charitate ejusdem, mansuetudine, longanimitate, cæterisque virtutibus.

Sectabatur itaque vir iste sanctus, omni bonitate plenus, jugiter charitatem, mansuetudinem et longanimitatem. Diligebat Deum ex toto corde, et ex tota anima, atque ex tota virtute. Erat quoque tranquillus moribus, et serenus aspectu. Gerebat vultum placidum, moderatam speciem, ornatum aspectum, quietum sensum, animum lætæ, humilem sapientiam. Semper opera bona factis amplius quam verbis ostendebat; corpus fame castigans, jejunium potius quam epulas amans, dolentem consolans, spem suam Deo committens, orationi frequenter incumbens, nihilque amoris Dei præponens, quod credebatur decebat, quod docebat imitabatur. Semper enim ante oculos ejus dies ultimus versabatur, semperque mens ejus præcepta cœlestia meditabatur. Orabat autem frequenter, quia didicerat quod oportet sine cessatione Dominum rogare. Satagebat magnopere ne secundus cuiquam in operibus bonis inveniretur. Erat etiam erga Dei famulos valde humanus atque benignus. Charitatem vero super omnia et ipse diligebat, et omnibus servare mandabat. Existebat utique in cunctis casibus firmus, omniaque adversa patienter ferebat. Pericula aliena in se pertimescebat, aliorumque casus suos esse judicabat. Finem quoque vitæ suæ semper considerabat, metuens ne

A se tanquam fur hora illa inermem comprehenderet. Cum opere etiam lectioni vacabat, sciens quod lectione sensus augetur et intellectus tribuitur, et quod lectio docet quid caveatur. Erat vero erga omnes humilis, nimiumque in humilitate fundatus, nulli se præponens, nullo se superiorem deputans, sciens et illud, quia si quis perfecta contentus erit humilitate, habebit ex illa gloriam; et quanto quis humilior fuerit, tanto eum altitudo gloriæ sequetur. Habebat enim temperamentum in prosperis, patientiam in adversis, mentemque nec gaudio nec mœrore a Christi unquam amore revocabat. Irascentem quoque patientiam deliniebat, et blandimento iracundiam furentis temperabat, ac sic alienam miseriam tanquam suam lugebat. Eratque ei in gressu simplicitas, in motu puritas, in gestu gravitas, in incessu honestas, in jejunio hilaritas. Animus enim ejus in modestissimo corporis habitu apparebat. Erat etiam parcus in sermone, blandus in eloquio, tristem, imoque dolentem dulci consolabatur affatu. Hoc proferebat ex labiis quod mentem ædificaret audientis, fiebatque ejus sermo auditioni populi utilis. Nihil enim ex omnibus quæ egisset bonis, meritis suis tribuebat, nihilque in viribus suis unquam præsumebat, sed omne opus suum ad Deum semper conferens, in cunctis actibus ejus auxilium implorabat. Bonum quod didicerat decebat, verba tamen operibus præcedebat, sciens quoniam non est laude dignum quod docet quis, nisi dictis facta conjunxerit, sed potius si quod docet et facit, tunc gloriosus habebitur. Unde et Apostolus dicit: *Ne cum aliis prædicaverim, ipsi reprobis efficiar* (1 Cor. ix). Hostem præterea invisibilem orationibus et precibus repellere jugiter contendebat, pugnans ore, non gladio; orationibus, non telo, precibus, non ferro. Cunctis autem diebus, cunctis horis Dei flagitabat præsidium, ut dignus post mundi lucem posset pervenire ad braviium. Res temporales tribuebat egenis, ut per easdem mercaretur paradisi delicias. Devitabat quidem superbiam, amplectebatur humilitatem, Dei semper auxilium rogans, finem jugiter felicem postulans. Quis enim illo tempore humilitatem ejus discernens, non protinus compungeretur? aut quis amator pecuniæ ejus humanitatem ac parcimoniam, devotionem quoque et studium aspiciens, non confestim admirando obstupesceret? Nam quidquid bonorum in principio arripuit, usque ad finem vitæ nullis negotiis passus est implicari; sed integrum et sanctum propositum servans, in nullo cœptam regulam commutavit. Sub habitu enim alterius semper alteri militavit, et quidquid habere potuit in mundo, Christo tradidit ex toto. Pollebat magis ac magis in vigiliis, in jejuniis atque in charitate. Erat enim in eleemosynis largus, in vigiliis sedulus, in oratione devotus, in charitate perfectus, in humilitate profusus, in doctrina præcipuus, in sermone paratus, in locu-

tione cautus, in conversatione sanctissimus, in nulla mundi compede catenatus, in obsequiis servorum Dei succinctus, in redemptione captivorum sollicitus, in egenorum largitione diffusus, in duris passionibus fortis, in bonis operibus hilaris, in tentatione fortissimus, in hospitalitate latissimus. Inter opprobria securus, inter odia beneficus, in prosperis etiam et in adversis cœlo semper intentus. Non enim poterat in eo invenire humani generis inimicus nec quod fraude deciperet, nec quod simulatione fuscaret. Sinceritatem quidem mentis vultus serenitate monstrabat, et pietatem clementissimi cordis ostendebat in lenitate sermonis. Nihil quippe ejus animo clementius, nihil illius severitate jucundius, jucunditate nihil severius, nihil risu gravius, nihil prorsus tristitia suavius. Si pauperem vidisset, sustentabat; si divitem, ad benefaciendum cohortabatur, Deum testem invocans pro ejus nomine cuncta hæc se facere. Totus etenim visceribus charitatis affluebat vir iste sanctissimus; crucem Dominicam mente et corpore bajulans, unum sollicitus erat omnino, peccatores ad viam veritatis reducere. Quoties enim aliquem inveniret verbum Dei audire volentem, non causa cibi, vel causa somni, non frigus aut æstus retardabat ab hoc opere Christi. Diversis itaque diversa monita salutis dare providebat, verbis suis, ut attentius audirentur, convenientia inducens ænigmata, quasi mel in cera reclusum prætendens, ita dicendo quibusdam :

III. De consiliis quibusdam datis (23).

« Plures sunt quibus hoc convenit, ut bona quæ faciunt operentur, præcipue cum perditionis credulitate. Quisquis enim detinetur in aliquo crimine, tamen idcirco cessare non debet a bonis operibus, imo festinantius studeat bona peragere quantumcunque poterit. Hoc autem credat sine dubio, et cogitet incessanter in corde suo dicens : « Domine Deus, hæc bona facio; sed tamen non dubito me damnari sine fine, si moriar in crimine. Tali vero intentione solummodo bonum istud operor, ut me rear resurgere ab iniquitate mea. » Et hæc est, inquam, utilis credulitas perditionis. Nam si peccator assidue talia meditabitur, quantocius per hunc cogitatum a pravitate liberabitur, et bona quæ fecit dum in crimine permansit, reservata fideliter erunt sibi a Domino, quæ non habuisset, si tunc agere dimisisset. »

IV. Quale consilium militibus ad rapinas currere volentibus dabit (24).

Militibus quoque consilium super rapina petentibus ista dicebat : « Frater mi, si volueris, cum ad rapinam incedis, Christum potes lucrifacere. Sed hoc in primordio versetur in corde tuo, ut sic voveas Domino : Deus meus, vadam illuc, non ut alicui noceam, imo tuum militem solummodo in hac via me deputo, quærens salutem omnibus pri-

vatis et extraneis. Interca cum domini tui terreni necessitate coactus tantum illuc ieris, curre prior quasi raptor, et quoscunque videris, fac ut ipsi fugiant; vel si capiendi sunt ab aliis, prius illos apprehende, ut postmodum liberos dimittere valeas. Et ecce Christi monachus sub clypeo es absconditus, dum observaveris istud. »

V. Item ne aliquis de rapina eleemosynas faciat.

« De rapina vero cave ne facias eleemosynas, quia majus est peccatum cum pauperibus offertur, nisi tantum conquerentibus, quam cum auferretur ipsis possidentibus. Credebas etenim veraciter te in rapiendo peccasse, sed de hoc quod obtulisti putas esse absolutus. Deus autem sic acceptat tale sacrificium, quemadmodum interfecto unico filio tuo acceptares sanguinem, si cum aureo scypho tibi propinaretur. »

VI. Qualiter clericos et sapientes viros ut bene agent instruebat.

Præterea clericos et sapientes viros juxta scientiam illorum et conversationem aliter admonebat, non semetipsum per doctrinam exaltans, sed semper in humilitate deprimens. Unde cuidam sapienti, consilium sub tentatione petenti, tale fertur dedisse responsum : « Nunquid in corde tuo, domine mi, cogitasti quod rectum esse judicares, et, dum cogitas, placeret? — Utique, » respondit ille. « Rursus in animo tuo quidquam meditatus es quod injustum sine dubio tibi prorsus apparet? » Iterum ait : « Etiam. » Tandem inquit homo Dei : « Habes igitur in te ipso quod quæris ab alio, ut completes opere quod rectum mente discernis. » Tunc sapiens ille congruenter subdidit : « Nequaquam hic solus habitas, plures sunt socii tui, Dominus et angeli. »

VII. Qualiter viros religiosos ad justitiam informabat.

Religiosorum quoque mores ad justitiam informabat, dicens eis competenter : « Cavete, fratres, ne mundum ametis. Si sæculum sequamini, nequaquam assequemini. Si fugiatis ab eo, veniet post vos, compellente Deo. » Insuper dicebat discipulis suis : « Quamvis sufficienter religiosos viros procurare nequeamus, trahendi sunt tamen ad hospitium; quoniam ipsa paupertas est utilis, et honesta sufficientia nostra. Alioquin si dirigimus eos alibi ad hospitium divitis, subvenientibus erit lucrum quod a nobis removimus. Ea vero nocte qua nobiscum conversantur, in laudem Dei a sæculo custodiuntur. »

VIII. Qua ratione meretricibus et histrionibus bona temporalia largiebatur.

Denique meretricibus atque histrionibus sua libenter etiam corporalia cum spiritualibus impendebat, dicens super hoc negotio : « Peccator veniens ad nos, si verba crudelitatis audierit, Deum crudelem existimans, iniquitati suæ gravius adhærebit. Facilius autem obediet annuntianti animæ suæ salutem, si prius accipiat corpori necessaria.

(23) Confer cap. 57 *Sententiarum*, infra.

(24) Confer cap. 63 *Sentent.*

Multi enim peccant ut inopiam suam expellant, A quamvis pauperiores, non ditiores, per scelera fiant. Unde si spiritualia ministranda sunt illis, ut ab errore liberentur, multo magis temporalia danda sunt ipsis, ut Christo famulentur, qui misericorditer, non ignoranter, exspectat eos ut convertantur. » At per hoc factum sapientes agnoscere possunt quantum B. Stephanus Paulum secutus apostolum, supererogabat a. l. sananda vulnera illius qui incidit in latrones (Luc. x), sed admirabili charitate peccatores retrahebat ab iniquitate, dicens eis benignissime, cum videret penitentes aliquantulum trepidantes : « Frater mi, ne terrearis, Deum vincere non potes, ut plus valeas peccare, quam ipse dimittere. Parva sunt peccata tua, cum convertaris ad Deum. Si meis adequarentur, amplius aggravare- ris. Certe Petrus apostolus nondum fraudes diabolicas perfecte cognoverat, cum Christum interro- garet, utrum fratri peccanti septies d. mitteret : sed Jesus multiplicavit veniam, non attendens discipuli ignorantiam (Matth. xviii). » Talia penitentibus dicebat; obstinatis autem et defendentibus se rigi- dus erat, non discedens tamen a modestia.

IX. Qua ratione confraternitates sæcularium hominum vitabatur.

Interea gratia familiaritatis rogabatur a quibus- dam, ut pre redemptione animarum et utilitate pau- perum permitteret ibi fieri conjunctionem hominum quæ vulgo solet appellari convivium fratrum : quod cum attentius investigaverat, tanquam ipse penitus ignoraret, solerter requirens quoties in anno, refe- rentibus et quasi docentibus cavens a cupiditate, nolens perdere quietem viriliter respondebat : « Vos annum consortium instituere monetis, nos autem continuum illud observare nitimur. Quid enim aliud agimus quotidie nisi opera publica? Bona nostra, si qua sunt, communia sunt omnibus. Scitote quoniam fratrum orationibus alias prolixiores super- addere nequimus. Quid igitur amplius vobis pro- mittamus, ut vestra magis accipiamus, quandoqui- dem alia non daremus? » Postmodum discipulis suis populi petitionem secreto declarabat dicens : « Sic et sic admonent nos, ignorantes equidem, sub specie bonitatis fieri Simoniacos; sed absit a nobis divinum vendere officium! Opus est enim mercenarii tunc orare cum aliquid datur, et a precibus cessare cum nihil datur. »

X. De distributione eleemosynarum.

De pauperibus autem exterioribus quanta cura semper huic viro fuerit explicare non possumus. Destinaverat enim in corde suo jactans cogitatum suum in Domino, singulorum eleemosynas, prout ab aliis accipiebat, distinctis fideliter reponere lo- culis, dicens tribuentibus : « Ut quid nos, frater, oneras? » Deinceps a nobilibus clericis accepta munera pauperibus ejusdem ordinis reddere solli- citus erat, discrete sciens quid orphanis, aut viduis, aut aliis universis deberet tribuere, ne maledictus esset opera Dei faciendo negligenter.

XI. De differentia eleemosynarum.

Sed quæ de ipsa parochia suscipiebat, pauperi- bus ejusdem parochiæ ubi habitabat, non extraneis impendebat, hanc proponens rationem : « Nos in locum istorum pauperum venimus aliunde, eleemo- synas debitas illis suscipientes, quas, si possumus, oportet eisdem reddere. »

XII. Qualiter se habebat erga pauperes.

Quandoque vero die advesperascente, cum mul- tudo nobilium virorum qui venerant eum audire discesserat, egenorum turba cum eo remanebat. Tunc piissime paralyticos tanquam fratres oscula- batur, respondens discipulis suis admonentibus eum, ut ad ipsos fatigatus non ingrederetur : « Modo cum Christus advenit, me recedere dicitis, qui ho- die moratus sum cum sæculi hujus potentibus. Absit hoc a me dedecus, ut Christo non accurram! Veritas enim quæ fallere vel falli non potest, nun- quam pauperes suos in vanum direxisset huc, nisi sciret aliquid apud nos esse quod eis conferri pos- set. Ubi vero tot nuntios inveniremus modo quos mitteremus ad ipsos, ut deberemus facere, nisi Christus adduxisset, qui solus eligere novit? » Nemo etenim ab eo pauperum vacuum reversus est aliquando, illud jugiter mente replicans, quod Do- minus in Evangelio dicit : *Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur* (Matth. v) : necnon et illud : *Sicut aqua exstinguit ignem, ita eleemosyna exstinguit peccatum* (Eccli. xxxiii). Et illud : *Verumtamen date eleemosynam, et ecce omnia munda sunt vobis* (Luc. xi). Nam sicut de beato Job dicitur, janua ejus omni venienti patebat; sic et ipse cum Job posset voce libera proclamare : *Ostium meum viatori patuit* (Job xxxi). Erat pes claudorum et oculus cæcorum, orphanorum pater, ac vi- duarum consolator, quique non carcere clausis, non ægritudine fatigatis, unquam suum, in quantum facultas suppeditavit, negavit auxilium; sed omni- bus misericorditer consulens miseris præbuit admi- niculum. Quem enim cæcum non suum vocavit hæ- redem? Aut quem debilem non sustentavit manus. Fores quippe ejus a miseris erant obsesse, et in his Christum conspiciens, eos amplecti gestiebat, atque his indumenta tribuens, Christi sub inopis veste se tegere membra credebat. Hoc certe se reputabat perdere quicquid eleemosyna non assumeret. Id so- lutissime congaudebat recondere, quod egentium sibimet dura necessitas auferret. Valde quippe de- votus in eorum usibus substantiæ exaggerabat pon- dus, ut quo pauperior sæculo esset, locupletior Deo fieret. Considerabat quidem quia quotidie deesse non potest quod peccetur, ideo nec quotidianæ eleemosynæ deessent quibus piamina tergerentur. Et ob hoc cum Domino suo pecuniam dividens sub- stantiam gaudebat sociare cum Christo, faciens eum sibi possessionum terrestrium participem, ut et Christus faceret illi sibi regnorum cælestium cohæredem. Illi scilicet assignabat facultates, ut ipse esset custos perpetuus, sciens quod patrimo-

nium Deo creditum nec res publica eripit, nec fiscus invadit, nec calumnia aliqua forensis evertit. Sciens etiam scriptum esse quod ea bene hæreditas reconditur quæ Deo custodite servatur. Hujus namque apud suos monita nihil fuerunt aliud quam magisteria divina, fundamenta scilicet corroborandæ fidei, nutrimenta fovendæ animæ, gubernacula dirigendi itineris, præsidia obtinendæ salutis. Dignum ergo est ut eum religiosi imitentur et diligant, plebs colat, noxii timeant, quem ita divina virtus illustravit, ut sub laicali etiam habitu habuerit a Deo collata dona doctrinamque mellifluam, et Spiritu sancto conditam, desiderio Christi salitam, de æterna beatitudine sollicitam. Quique sic religiosus exstitit ac timens Deum, ut sæculi oblitus dignitates, omne consortium cum egenis et religio-

sis haberet.

XIII. Item de eodem.

Sed inter cætera semper fœnerabat pauperibus pauper sine fœnore, et viduis ac pupillis consolator exitebat, viduæ nimirum Sareptensis imitator (*III Reg. xvi*). Ipse plerumque esuriens sui juris substantiam Christi visceribus erogabat. Si infirmum vidisset, clementer consolabatur. Si in Dei quempiam amore ferventem, cohortabatur ad studium. Si quispiam ad eum æger devenisset, ita ejus fovebatur ministerio, ut nec delicias urbium, nec matris desideraret affectum. Tantum itaque ad obsequia debiliū se ex devotione diffuderat, ut multi pauperum sani languentibus inviderent, atque ita ob Christi amorem eorum assidue curam gerebat, ut omnes pauperes eum quasi patrem se habere proprium lætarentur. Sciebat enim quod in Lazaro aliquando dives purpuratus non fecerit, qualique superba mens retributione damnata sit (*Luc. xvi*). Idcirco magis ac magis erga omnes se misericordem ostendens, clementer miseris jugiter succurrebat. Quoniam dolente non doluit, vel quo pereunte non gemuit? Quem nudum vel verecundum non ejus vestimenta texerunt? Vel quas pro spe æternitatis non pertulit angustias? Famem scilicet et sitim. In tali itaque proposito perseverans, præbuit se in futurum vas electionis et utile Deo ad omne opus bonum paratum. Rutilabat quidem specie, robustus erat virtute. Sic se præbebat quasi quotidie moriturum, idcirco repugnantem carnem inedia subjugabat, et ultricis gehennæ sæva tormenta præveniēns, ipse sibi persecutor exitebat et tortor. Nam si contulisset sors temporis, cupiebat martyr fieri pro nomine Conditoris. Sed quanquam cum pugno persecutor eum non transfixerit, quotidianum sibi libens ipse martyrium indixit. Fuitque ei fames pro ungula, sitis pro flamma, mundi calamitas pro bestiis, abstinentia pro craticula; qui sub imagine martyrii veluti catena rigentis ferri, sic dura lege constrictus semetipsum sibi abnegavit, ut Christum sibi lucrifacere posset, illum desiderans, illum ingenti aviditate sitiens, qui pro amore hominis homo factus est, et ut nos ad cælum tra-

A heret, de sinu Patris in terram descendit, eique omnem sui laborem, omnemque dilectionem infundens, bonam terram sui cordis jugi cultu indesinentibus exercitiis excolebat. Et veluti quis esuriens ac sitiens, sic ille aviditatem quamdam sustinens, illud crebrius Psalmistæ dictum voce flebili conquirebatur: *Quis dabit mihi pennas sicut columbæ, et volabo et requiescam?* (*Psal. lrv.*) Et illud: *Quando veniam et apparebo ante faciem Dei?* (*Psal. xli.*) Et illud Salomonis: *Post te in odorem unguentorum tuorum curremus* (*Cant. i*). Porro sectabatur in omnibus mansuetudinem et fidem, necnon et charitatem perfectam, quæ spiritualis ædificationis est vinculum. Studebat se vas sanctificatum exhibere, ut habitorem Deum in mentis suæ hospitio posset recipere. Salutaribus quoque actibus jugiter erat occupatus, ut quotiescunque tentator accederet, quoties hostis callidus aditum quæreret, clausum semper adversum se pectoris ostium inveniret. Orabat frequenter, secundum Apostolum, *pro omnibus hominibus, pro regibus, et his qui in sublimitate sunt, ut quietam et tranquillam vitam agerent in omni pietate et charitate* (*I Tim. ii*), sciens, secundum eundem Apostolum, hoc bonum esse et acceptum esse *coram Salvatore nostro Deo, qui omnes homines vult salvos fieri et ad agnitionem veritatis venire* (*ibid.*).

XIV. De extollentia viri justii.

Quid plura loquendo immorer? In omni conversatione sua quasi Lucifer inter astra resurgens, instar magnæ lampadis micabat. Semper enim perfectos æmulabatur ad bonum. Semperque aliorum virtutes sibi proponebat ad exemplum. *Tardus erat ad loquendum*, secundum apostolum, et *velox ad audiendum* (*Jac. i*), eratque sermone subtilis, humilitate sublimis, elemosynis dives, charitate longanimis, vigil in jejunio, promptus eloquio, flagrans studio sanctarum Scripturarum, nempe ut utile vas in Christi domo. Ad miserorum eloquium non piger, ad orationem paratus, ad elemosynam profusus, ad tribuendum largissimus, mansuetudinem colens, paupertate valde gaudens, bonitatem tenens, puritatem cordis semper amplectens, omnia omnibus prædicans, cui non fuit aliud vivere nisi Christum cum dilectione timere, et cum timore diligere. O vere felicem sæculi inimicum, cui mundus tantopere fuit crucifixus et ipse mundo. Qui ita sapientia exstitit pervigil, lenitate placabilis, ut et serpentis astutiam cum discretionem gereret, et columbæ simplicis animum non amitteret. Cujus quidem in mente virtutum omnium decorem collocavit valde sobrium sapientia domicilium, vere dignissimum in quo Dominus habitaret templum, jejuniis mundum, orationibus ornatum, puritate refertum, vigiliis exercitatum. Quis enim esset ita obstinatus qui ejus modestiam intuens, non confestim admirando obstupesceret? aut quis arrogans sobriam ejus vitam considerans, non illico ad aequitatem semetipsum converteret? Crescebat nimirum

in eo quotidie opinio famulatrix virtutum. Seminabat in plebem veritatis verba fructu fidei redundantia, sufficienti sale condita, et velut aromaticis unguentis infusa. Tanquam speculator etenim a Domino constitutus prædicabat verbum cum omni auctoritate. Instabat, secundum Apostolum, *opportune, importune* arguens, obsecrans, increpans *in omni patientia et doctrina* (II Tim. iv), suavem semper habens de his quæ Dei sunt vel allocutionem plebis, vel collationem fraternæ familiaritatis.

XV. *Item de eodem.*

Sane si quem vidisset peccatis noxiis vulneratum et sagittis diaboli confixum, mox adhibebat dignas curationes sermonum et verbi Dei salubre medicamentum, ostendens contra vulnera inceptoris salubre malagma confessionis. Indisciplinationes quoque et transgressiones suorum a regula honesta et recta arguebat clementer, et tolerabat patienter. Eratque in eo mira in cunctis operibus discretio, et immutabilis erga omnes dilectio. Erat ergo Stephanus opere castus, fide Catholicus, charitate diffusus, interpretationibus cautus, in fide firmissimus, in operibus bonis promptus, in sermone verissimus, in iudicio justus, in consilio providus, in bonitate conspicuus, in charitate præclarus, Deo sedule serviens, errantes corrigens, correctos fovens, obstinatos spernens, humiles semper diligens. Exuberabat quoque in eo constantia fidei, puritas dilectionis, sinceritas pacis, amor charitatis, atque ad æternam vitam doctrinæ suæ filios justii studio incitans, quos erudiebat hortatu, præveniebat exemplo, quæ docebat agens, et quæ agebat docens, nec aliud ore promens, aliud corde volvens; sed quod ore docebat, opere corroborabat, et quale habebat verbum, talem et vitam; qualem etiam vitam, tale quoque verbum. Summa quoque bonitate subditos tegebat, summa severitate semetipsum domabat. Non satis erat terribilis in subjectis, nimium valde austerus in piaculis, in se servabat censuram, in alios præferebat justitiam. Rigore utebatur in discussione justitiæ, misericordia in definitione sententiæ. Distinctionis vero censuram semper temperabat misericordia, sciens scriptum, quia in eo quod judicat quis judicandus est (Matth. vii); et quod *potentes potenter tormenta patientur* (Sap. vi), et quod *judicium erit durissimum his qui præsumunt* (ibid.). Hæc ergo sedula mente pertractans in omni actione discretionem tenuit, nec in illo penitus intemperate se gessit, sed omnia diligenter distinguens, et in disciplina et in modestia modum semper ac temperamentum servavit, diligens in primis Dominum ex toto corde, ex tota anima, atque ex tota virtute; deinde proximum sicut seipsum (Matth. xxi). In lege Domini sine lassitudine persistens, mores bonos nulla noxia conversatione inquixabat, vitam temporalem pro exsilio ducens, vitam æternam omni concupiscentia spirituali desiderabat. Actus vitæ suæ omni hora custodiens, ocu-

lum mentis suæ ad Deum semper defixum habebat, ab omnibus quæ lex vetat solerti cura abstinens, a cogitatione quoque noxia animam revocabat, sciens hominem et de cogitationibus judicandum. Nihil præterea de se præsumens, bona a se facta divino muneri ascribebat, odientes etiam ad pacem invitans, discordes ad concordiam revocabat. Consilium et opus suum ad Deum semper convertens, in omni conatu suo Christi auxilium flagitabat. Pedes ejus semper directi ad evangelizandum pacem, ad evangelizandum bona, sub specie honesta animo benigno incedebat. Ac sicut fidelis servus et prudens, quem constituit Dominus super familiam suam, ut det illis cibus in tempore necessario, sic populum sibi commissum omnimodis festinabat spiritali reficere cibo, clementer docens, optime instruens, a consuetudine peccandi tota omnes virtute retrahere nitens. Erat præterea spiritu fervens, sollicitudine impiger, moribus clarus, operibus ornatus omnique suavitate conspicuus, in oratione assiduus, in jejuniis strenuus, in eleemosynis largus, atque ita inter divites et pauperes medius, ut pauperes cum quasi patrem, divites quasi superiorem sibi aspicerent. Ipse enim non ad personæ potentiam, sed potius ad morum elegantiam attendebat, et tanto unumquemque eminentius honorabat, quanto vivere sanctius didicerat. Erga egenos quoque et advenas ita se sollicitum exhibebat, ut vere Christum esse in ipsis fide integra crederet, et non tam illis quod conferebat, quam ipsi Christo se eadem conferre gauderet. Ipsi quidem ministrabat cibum, et oculis suspiciebat cælum. Ipsi alimenta præbebat, et Christum cum fiducia invocabat. Ulnas tendebat in dando, mercedem procul dubio expectans ex alto. Nam quantam molem substantiæ Stephanus disperserat amore Dei succensus, nostrum non est tantum referre. Quem enim pauperem non ejus penetravit eleemosyna? aut quis clericorum non ejus substantia refocillatus est? Quis peregrinus non ejus est receptus hospitio? aut quibus advenis non suum impendit obsequium? quos curiosissime omnibus locis perquirens, damnum suum putabat si quisquam debilis aut esuriens beneficio sustentaretur alterius. Ardentissima quippe fide toto Salvatori animo conjunctus, reddebat ei quod ab ipso acceperat, ac per singulos ejus famulos Christum se videre credens, quidquid in illis conferret, contulisse se in Deum lætabatur, illud semper revolvens quod Dominus in Evangelio dicit: *Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur* (Matth. v). Et illud: *Sicut aqua extinguunt ignem, ita eleemosyna extinguunt peccatum* (Eccli. iii). Et illud: *Facite vobis amicos de iniquo mammona, qui vos recipiant in æterna tabernacula* (Luc. xvi). Et: *Date eleemosynam, et ecce omnia munda sunt vobis* (Luc. xi). Hujusmodi sanctus Stephanus studiis exercitatus divina gratia comitalatur uberius.

XVI. De extollentia sermonum illius atque scientiæ.

Et inter cætera bona sermo quoque ejus sapientiæ atque scientiæ et consolationis sale affluenter conditus erat. Humilitatem autem Christi supra modum et charitatem æqualiter possidebat. Non præponebat in honore locupletem pauperi, nec principem vel nobilem subjecto vili præferebat; sed his se austeriorem exhibens, illis modestiorem præstabat. Discipulos quoque suos non affligebat magistrorum more; sed benigne ac modeste fraterna charitate diligebat. Jam vero in perversis tolerandis æquanimitas qualis et quanta patientia erat? Instabat nimirum incredulos ad fidem suadendo flectere, obsequio ingratos lenire, contradicentibus leniter respondere, superbos humiliter supportare, existeratque ad omnem tolerantiam fortis, ad sustinendam injuriam mitis, ad faciendam misericordiam facilis. Tribuebat egenis substantiam, committens Christo pecuniam, ut ab ipso æterna perciperet præmia, dicebatque res suas non esse suas, sed pauperum, quorum procuracionem quodammodo agere videbatur. Denique omnes opes in thesauris cælestibus largiendo egenis condens, cunctam supellectilem justa operatione ad paradysum removebat, illic videlicet transferens, ubi fructus cape-ret possessionis æternæ, illic thesauros abscondens, ubi feliciter glorioseque viveret sine fine. Erat præterea hic idem vir beatus in fide Christi firmus, in opere justus, in judicio providus, in humilitate perfectus, in devotione præcinctus, moribus suavissimus, sensu doctissimus, animo pacificus, corde piissimus. Tenchat jugiter in actibus sinceritatem, in corde puritatem, in opere virtutem, in moribus disciplinam. Gerebat in simplicitate innocentiam, in charitate concordiam, in humilitate modestiam, in administratione diligentiam, in adjuvandis laborantibus vigilantiam, in fovendis pauperibus misericordiam, in defendendis dogmatibus constantiam. Eratque semper sermo ejus charitate et lenitate conditus, quo mentes audientium tanquam luminare lucidissimum irradiabat. O vere imitabilem virum! O senem Abrahamæ benedictum! O præferendum omnibus Stephani exemplum! Jure itaque Abrahamæ filius nuncupatur, dum ordinem gloriæ paternæ dignitatis exsequitur. Merito, inquam, Abrahamæ soboles ascribitur, fide scilicet, non genere; imitatione, non progenie; devotione, non stirpe. Nempe Abrahamæ benedictio meruit filium. Stephanus vero benedictus transfertur in numero filiorum. Ille Domino obtulit filium, iste potiora donis omnibus obtulit semetipsum. Et Abraham quidem tradidit hæredem, hic nihilominus hæreditatem. Ille sobolis innocentiam, hic omnem substantiam. Necesse ergo est ut similitudo officiorum similitudinem conferat meritorum. Postremo Abraham quod habuit pignus exhibuit; Stephanus vero totum quod habere in mundo potuit, Domini juri arbitrioque commisit.

A Sed longum nunc est per singula virtutum ejus insignia verbis ire; præsertim cum liber jam supra modum refertus finem postulans sermonem rejiciat, et ariditas nostri sermonis attenuata, velutique longo tramite pene defessa, succumbat: non quod omnia quæ de B. Stephano narranda erant expleverit, quippe qui nec ad centesimum ejus, ut ita dixerim, attingere potuit, quanta in eo bonorum omnium ornamenta quæ sunt vel pretiosa vel maxima, quæ supernæ remunerationis contulerit prærogativa; sed quod velut quidam eminens in sublimi scopulus magna jam ex parte adustus, ipsa sui prolixitate fronti se enarrantis opponat. Confidimus enim non nostris, sed ipsius meritis opus cœptum fideliter atque feliciter ad finem usque perducere, si ipse dignetur pro nobis Christum Dominum interpellare in cœlis, qui ejus munere meruit tanta mirabilia operari in terris per eundem Dominum nostrum, qui cum Deo Patre et Spiritu sancto vivit et regnat in sæcula sæculorum. Amen.

Incipiunt versus de virtutibus ejusdem.

Grandimontensis fundator religionis
Post Christum Stephanus trivit caput ambitionis.
Hic fuit Arvernus, natalis gloria gentis,
Rex erat æternus tutela viri sapientis.
Christi discipulus fuit in Christo studiosus,
Excelsi famulus fuit excelso pretiosus.
Se Domino junxit, Deus hunc intrinsecus unxit.
Ipse Dei cultor, rigidusque sui fuit ultor.
C Regi sidereo servire fruique trephæo
Vir contendebat, carnemque domare studet at,
Miles regalis mundi scelus exitialis
Vincere sudabat, sursumque volare parabat.
Nigris præclarus fuit hostibus hostis amarus,
Actibus et dictis erat oppositus maledictis.
Hic animam fovit, cui carnem subdere novit.
Se Domino vovit, quæ sunt removenda removit.
Urbis opes sprexit, meritorum culmine crevit.
Justitia plenus, dives fuit hic et egenus;
Maximus et minimus fuit, et sublimis et imus,
Hinc divina virum fecit clementia mirum.
Felici vita felix erat hic eremita,
Vir fuit angelicus, divinæ legis amicus.
D Provida simplicitas in Patre sacro renitebat;
Florida virginitas in Patre pio redolebat;
Intima nobilitas hunc maturum faciebat.
Cum decus esset ei sublimis progeniei,
Nobilitas morum magis hunc reddebat honorum.
Virgo columbinus fuit a colubro peregrinus;
Vir Domino plenus fuit, a lubricis alienus;
Vir Domino gratus meritis erat irradiatus.
Diutius lotum cor fixit in æthere totum.
In Stephano nituit lumen vivæ rationis;
In Stephano viguit robusti sudor agonis,
Agnus eum docuit fraudem vitare draconis;
Agnus ei tribuit robur cassare leonis.
Summopere studuit placare caput bonitatis,
Et, quantum valuit, caput obruit impietatis.

Junctus amore polo gaudebat principe solo.
 Princeps præclarus, famulo super omnia charus,
 Illi solamen felix erat atque juvamen,
 Et difectoris custos erat omnibus horis;
 Vir mentis mundæ gemitus promebat abunde,
 Anxius et lætus fundebat flumina fletus,
 Culpæ culpator, gregis exstitit ædificator.
 Pacis plantator, litis fuit evacuator,
 Juris servator, fraudis fuit annihilator.
 Intus et exterius fieri cupiens homo divus.
 Stantia quærebat, labentia despiciebat,
 Christo vivebat, mundoque mori satagebat,
 Regia captabat, se regi sacrificabat,
 Lucida curabat, virtutum luce micabat.
 Patris sedulitas erroris facta cavebat,
 Hermicolæ bonitas pietatis gesta gerebat,
 Belligeri probitas inimici tela ferebat,
 Virginis integritas amplexum regis amabat.
 Hic caruit vitio tenebræ duplicitatis,
 Quod nituit radio reverendæ simplicitatis,
 Credere consilio non cessavit deitatis,
 Affectu nimio sociari glorificatis,
 Gliscens corde suo coluit regem pietatis.
 Etenim ille fuit dulcedine spirituali,
 Militiæ studuit fore consors imperiali.
 Ille sibi displicuit luxus miseræ brevitatis,
 Quod sibi rex tribuit vel perpetuæ novitatis.
 Multimodæ viguit virtutis nobilitate,

A Inde frui meruit paradisi prosperitate.
 Simplex et rectus cœlesti melle refectus,
 Tam dape carnali quam cibo spirituali,
 Multos pascebat, nudos vestire studebat,
 Christo reddebat quod Christus ei tribuebat,
 Pastor laudandus, mirabilis et venerandus,
 Summi pastoris vigil inquisitor honoris.
 Impia nolebat, divinum velle volebat.
 Pectore prudenti plaudebat Cunctipotentis.
 Regi glorifico psallebat corde pudico.
 Patri mirando resonabat pectore blando.
 Regi festivo jubilabat pectore vivo.
 Laus Psalmatoris vox ejus cordis et oris,
 Is respondebat menti Dominoque placebat.
 Nectare divino perfusum pectus habebat,
 B Aureas divinas cordis clamore replebat,
 Et precis ejus odor plus thure Deo redolebat.
 Ad Domini nutum Domino parere statutum,
 Dives ditavit, mirandus mirificavit,
 Summus honoravit, sublimibus adnumeravit.
 Flos eremitarum lucrum sitiens animarum,
 Quod nocet horrebat, quod proficit esuriebat,
 Noxia vellebat, semenque salubre serebat.
 Sævos mulcebat, lascivos corripiebat,
 Duros flectebat, depressis subveniebat;
 Quod lupus urgebat ad ovile redire monebat,
 Quod manet ardebat, quidquid fugit effugiebat.

LIBER SENTENTIARUM

SEU RATIONUM

SANCTI STEPHANI

Institutoris ordinis Grandimontensis, vulgo *Bonorum Hominum*.

(*Maximes de saint Etienne, instituteur de l'ordre de Grandmont, dit des Bons-hommes; traduites des originaux du saint par Adrien BAILLET. Paris, 1707, in-12.*)

PROLOGUS.

Multis modis dominus Stephanus discipulos suos edocebat qualiter se de vita sua inquirentibus responderent, hoc eis dicens: « Fratres, ne miremini si nonnulli a vita vestra, majoribusque dissentiant, quandoquidem ab eo quod illi tenent dissidetis, et non vultis eos sequi in hoc quod faciunt. Quid igitur vos de illis admiremini? a cæteris vero religionis minime requiritur quam Regulam teneant. Nam vestimentum indicat de quibusdam. Isti sunt in Regula sancti Augustini, et ab iis tenetur Ordo sancti Benedicti. Itaque, fratres, a multis vobis dicitur: Novitas est hoc quod a vobis tenetur; nec est ordo, nec regula doctorum sanctæ Ecclesiæ.

C Sed quamvis ille qui hoc vobis dixerit, habeat indumenta signumque religionis, dico vobis firmiter quod vitam suam abnegavit, ignorans quid sit ordo vel Regula. Cui vos hoc modo respondete:

RESPONSIO FRATRUM.

« Quandoquidem vitam nostram ac mores reprehenditis, ostendite nobis in quo: et libenter emendabimus, si auctoritate evangelica nobis hoc indicare potestis. Deinde, fratres, si confestim ille vobis non respondeat, incipite ei mentionem facere vestrarum institutionum hoc modo: Nunquid pastor noster propter hoc excedit ordinem, vel Regulam, quia permanendo in claustris suo curam gerit, cum adjutorio divinæ gratiæ, animarum discipulorum